

Ηλίας Μαγκλίνης, *Είμαι όσα έχω ξεκάσει. Μυθιστόρημα, Μεταίχμιο, Αθήνα 2019, 264 σελ.*

Ιστορία ενός εσωτερικού εμφυλίου

Από τον ΜΙΧΑΗΛ ΤΣΙΝΤΣΙΝΗ

Πόση ιστορική αλήθεια αποκαλύπτεται σε αυτή την «αληθινή ιστορία»; Θέλει ο Μαγκλίνης να παραδώσει ένα ντοκουμέντο για την εποχή στην οποία σκοτώθηκε ο πατέρας του πατέρα του; Αν υπάρχει αλήθεια στο τέλος αυτής της εις βάθος πτήσης δεν είναι η αλήθεια των γεγονότων. Είναι η ιστορία όχι ενός, αλλά όλων των εσωτερικών εμφυλίων. Των αναιμάκτων σφαγών, που συνεχίστηκαν ανειρήνευτες, όταν έξω είχαν ησυχάσει όλα.

Τι είναι αυτό το βιβλίο; Οι συνάδελφοι του Μαγκλίνης στην *Καθημερινή*, μεταξύ των οποίων και ο γράφων, όταν άκουσαν το θέμα –είναι η ιστορία του παππού μου που δολοφονήθηκε από την ΟΠΛΑ το 1944– υποψιάστηκαν ότι θα διάβαζαν μια *Ελένη*, ένα αφήγημα αφηρωισμού των προγόνων που δεν πρόλαβαν να δουν τη ιστορική τους δικαίωση.

Το εξώφυλλο επιβεβαίωσε τη συναδελφική καχυποψία. Αλλά μόνο το εξώφυλλο. Θα μπορούσε κανείς να περιγράψει αυτό το βιβλίο είτε ως δημοσιογραφική έρευνα είτε ως οικογενειακό χρονικό. Και οι δυο ορισμοί όμως θα ήταν παραπλανητικοί. Το αφήγημα δεν έχει ούτε το ημερολογιακό ύφος που υπαινίσσεται ο αποφθεγματικός τίτλος του, ούτε τη ρεπορταζιακή αυστηρότητα («Μια αληθινή ιστορία») που υπόσχεται ο υπότιτλος του.

Η ιστορία ξεκινά στο μισοσκοτάδι. Χαράματα, σε ένα διαμέρισμα στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ο μετέφηβος γιος συναντά ξάγρυνπο τον πατέρα του να σκοτώνει το χρόνο του λύνοντας σταυρόλεξα. Γιατί δεν μπορεί να ησυχάσει; Ένα αόρατο χέρι, λέει στο γιο του, τον απειλεί. Είναι το χέρι του σκοτωμένου πατέρα –του παππού του συγγραφέα– που απειλεί να τεντωθεί μέσα στο σκοτάδι για να τον αρπάξει.

Το αίνιγμα του πατέρα αρπάζει και το γιο. Το, ας πούμε, αστυνομικό μυστήριο –ποιος δολοφόνησε τον παππού Μαγκλίνης– είναι το όχημα προκειμένου ο Μαγκλίνης να ερμηνεύσει αυτή τη λιγομλητή και άστοργη πατρική φιγούρα που βράζει βουβά σε μια αγωνιώδη μόνωση, κλειστή ακόμη και απέναντι στα ίδια τα παιδιά του. Στο εμφυλιακό έγκλημα κριβόνται οι λόγοι που έκαναν αυτόν τον πατέρα να θέλει να δραπετεύσει προς τους ου-

Χριστίνα Μπαροπούλου

Ο Ηλίας Μαγκλίνης.

ρανούς. Να γίνει Άκαρος, προκειμένου να αποδράσει από τα τραύματα του.

Η αφήγηση από το 1944 –χρόνο του εγκλήματος– στο 2004 δεν είναι γραμμική. Ο χρόνος γέννησης των ερωτημάτων του *συγγραφέα* για το παλιό αίμα στην οικογένειά του πλέκεται με τις ιστορίες των προσώπων που ποζάρουν στις παλιές φωτογραφίες. Φωτογραφίες από απόλεμες στιγμές, γλέντια και εκδρομές από τις οποίες πάνεται η αναπαράσταση της εφιαλτικής ατμόσφαιρας της κατοχής και του εμφυλίου. Το Αγρίνιο των αρχών της δεκαετίας του 1940 ζωντανεύει έτσι σαν επικράτεια του τρόμου. Σαν τόπος μιας ανθρωποκτονικής επιδημίας.

Ήταν εκείνα τα χρόνια στα οποία οι άνθρωποι δολοφονούνταν με τόση ευκολία. Που δο-

λοφονούσαν με τόση ευκολία. Δεν είχε καμία ιδιαίτερη σημασία, μια σφαίρα πάνω μια σφαίρα κάτω, κανένας δεν κρατάει λογαριασμό. (σ. 149)

Η ΚΑΥΤΗ ΣΦΡΑΓΙΔΑ

Πόση ιστορική αλήθεια αποκαλύπτεται σε αυτή την «αληθινή ιστορία»; Θέλει ο Μαγκλίνης να παραδώσει ένα ντοκουμέντο για την εποχή στην οποία σκοτώθηκε ο πατέρας του πατέρα του;

Λένε ότι στενεύει κανείς μέχρι συσκοτίσως την Ιστορία όταν την βλέπει μέσα από τη μικρή, ιδιωτική σφαίρα. Οι πληγές της οικογένειας Μαγκλίνης –ο παππούς ένα χειμωνιάτικο βράδυ μεταφέρεται στα πόδια της γυναίκας του και των παιδιών του νεκρός πάνω σε μια ξηλωμένη πόρτα– θα μπορούσαν

έτσι να συνιστούν μια όψη του εμφυλίου πολύ μερική –και μεροληπτική– για να την πάρει κανείς στα σοβαρά σαν ιστορικό τεκμήριο.

Κι ωστόσο, το βιβλίο φωτίζει το ιστορικό βίωμα από κάτω – όπως δεν θα μπορούσε να το κάνει μια επιστημονικός αποστασιοποιημένη αναδίφηση. Φωτίζει την εσωτερική ποικιλία των προσώπων, την οποία ισοπεδώνουν οι εκ των υστέρων ταξινομήσεις – οι γενικεύσεις που επιβάλλει η οικονομία της επιστημονικής έρευνας, αλλά η λογοτεχνία οφείλει να εξοβελίζει.

Πριν από την πολιτική τους ταυτότητα, τα πρόσωπα που παρουσιάζονται εδώ είναι τραγικά, ακριβώς επειδή δεν φέρουν ατόφια ευθύνη. Δεν πορεύτηκαν όλοι τους με την ταυτότητα στα δόντια. Δεν ήθελαν να σκοτώσουν και να σκοτωθούν. Τους σάρωσε όμως η βία της ιστο-

ρίας. Διαπότισε τις ζωές τους και τις ζωές των απογόνων τους, αλυσιδωτά, για γενιές.

Παραδόξως, στην οικογένεια του *Είμαι όσα έχω ξεχάσει* δεν επιζεί πολιτικά το εμφυλιακό μίσος. Δεν εκδηλώνεται κανένας θυμός. Καμία μνησικακία. Το τραύμα όμως είναι ενεργό. Και, ως επί το πλείστον, βουβό. Στάζει τη μέρα και κυρίως τη νύχτα ανεξάντλητος ένας μνησιπήμων πόνος, που παραμένει οξύς παρ' ότι —ή μάλλον επειδή— δεν ψάχνει πολιτική προβολή και «επικαιροποίηση» στο παρόν.

Χωρίς ποτέ να έχει λερώσει τα χέρια του με αίμα, κι ας τον τραβούσαν τα ορατά χέρια της μάνας και της κοινότητας για εκδίκηση, χωρίς να έχει στρατευτεί σε κάποιο φρόνημα, κι ας φόρεσε στολή αξιωματικού, ο γιος του δολοφονημένου, και πατέρας του *συγγραφέα*, παραμένει αιχμάλωτος του εμφυλίου. Δοκίμασε —και κυριολεκτικά— να γυρίσει την πλάτη του στη φρίκη. Δοκίμασε να μην την κοιτάξει, αλλά δεν τα κατάφερε.

Ο πρωτοπρόσωπος αφηγητής θα συναντήσει στον οικογενειακό του κύκλο κι άλλους σηματομενούς από την ιστορία — και από τις δύο όχθες του διχασμού. Όλοι τους, αριστεροί και δεξιοί, μαρτυρούν πώς ο πόλεμος σκίζει τα νήματα των σχέσεων που συνέχισαν την κοινότητα αλλά και την οικογένεια. Η ιστορία τσακίζει. Αφήνει το αποτύπωμά της «σαν την καυτή, πύρινη μεταλλική σφραγίδα πάνω στο δέρμα τρυφερών μοσχαριών» (σ. 165).

Αυτό το σημάδι —που κληροδοτείται από γενιά σε γενιά— εικονογραφείται μοναδικά με την ελληνική σημαία να τυλίγει το φέρετρο του πατέρα του αφηγητή. Η σημαία, σύμβολο της «μεγάλης» ιστορίας, τυλίγει τους «μικρούς» βίους των ακούσιων τριταγωνιστών της σαν ένας χιτώνας του Νέσσου, τον οποίο ξεκολλά από πάνω τους μόνο το «χάδι» του θανάτου.

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΧΩΡΙΣ ΜΥΘΟ

Γραμμένο σε μια περίτεχνη, αλλά αβίαστη πρόζα —τόσο φροντισμένη ώστε να μη φαίνονται οι ραφές της— το *Είμαι όσα έχω ξεχάσει* ανήκει στο είδος εκείνο της λογοτεχνίας που περιφρονεί τη μυθολογική σύμβαση που προκαλεί τον αναγνώστη προτείνοντάς του την αλήθεια σαν γυμνό καλώδιο. Θυμίζει ως προς τη μέθοδο το μεγαλεπήβολο αυτοβιογραφικό

πείραμα του Καρλ Ούβε Κνάου-ογκορντ — αφιερωμένο, επίσης, σε έναν δυσλειτουργικό πατέρα και το θάνατό του. Είναι μια λογοτεχνία που, την εποχή του κατακλυσμού του πρώτου ενικού, με δισεκατομμύρια αυτοβιογραφούμενους και αυτοφωτογραφιζόμενους εαυτούς, δεν διστάζει να χρησιμοποιήσει τη φωνή του συρμού για να τη στρέψει αναπόταμα του συρμού. Για να τη στρέψει κατά βάθος.

Τι σημαίνει «κατά βάθος»; Ενώ όλη η αφήγησή του είναι γραμμένη σε πρώτο ενικό, ο Μαγκκλίνης παρεμβάλλει ορισμένα διαλείμματα, τυπωμένα με πλάγια στοιχεία, που είναι γραμμένα σε πιο «πρώτη» — πιο μύχια και πιο ελεύθερη— φωνή. Πρόκειται για εξομολογήσεις που, όσο η ιστορία προχωράει, την τυλγουν, ολοένα και πυκνότερα, σαν λυρικός κισσός.

Η αφήγηση εκτυλίσσεται έτσι και καθ' ύψος και κατά βάθος. Ο Μαγκκλίνης μιμείται τον πατέρα του διπλά. Δραπετεύει κι εκείνος στους ουρανούς, όπως ο Ίκαρος, αλλά μόνο με το βλέμμα — σαν ερασιτέχνης αστρονόμος. Τα θνήσκοντα άστρα και οι μαύρες τρύπες του χρησιμοποιούν ως αντανακλάσεις των επίγειων —και των υπόγειων— παθών. Παράλληλα, ο *συγγραφέας* κληρονομεί και στη γραφή την πτητική μέθοδο: η πρόωμη γενιά υπερηχητικών, με την οποία πετούσε ο πατέρας Μαγκκλίνης τη δεκαετία του 1950, μπορούσε να σπάσει το φράγμα του ήχου μόνο σε βύθιση. Ο υιός Μαγκκλίνης βυθίζεται ιλιγγιωδώς για να σπάσει το φράγμα της πατρικής σιωπής. Για να σπάσει το φράγμα της λήθης η οποία κάλυπτε τα γεγονότα που κατέλιπαν τον απόμαχο πιλότο ερμητικό και απόμακρο — καταλλήλοτερο για πατέρα ενός σκύλου.

Ο Μαγκκλίνης ρώτησε συγγενείς και ξένους. Ξψαξε τα συρτάρια και τα αρχεία. Και βρήκε. Βρήκε πολλά για το φόνο που καθόρισε τον πατέρα του. Αλλά αυτή η αλήθεια των γεγονότων είναι ατελέσφορη. Ψυχικά άκαρπη. Τι τον ωφελεί να ξέρει υπό ποιες συνθήκες σκοτώθηκε ο παππούς του; Η γνώση αυτή δεν θα μπορούσε να θεραπεύσει τη σχέση του με τον πατέρα. Δεν είναι μια αλήθεια που λυτρώνει. Είναι μια αλήθεια που μετράει μόνο ως αντίθετο της λήθης.

Συντελείται με αυτόν τον τρόπο και μια τρίτη συμμετρία, μεταξύ γιου και πατέρα: όσο αδιέξοδη αποδείχτηκε για τον πατέρα η ασκητική της λήθης, τόσο ανώφε-

λη αποβαίνει για το γιο η ανασκαφή της αλήθειας.

BUT THEY WERE FUCKED UP IN THEIR TURN

Σε ένα από τα παρένθετα, ποιητικά μέρη, ο *συγγραφέας* παρουσιάζει τους γονείς του ως δίδυμο παραπληρωματικών ψυχικών αναπηριών:

Είναι επειδή τους εμπιστεύομαι τυφλά. / Την υστερία της. / Την παθητικότητά του. / Τα ψυχοδράματά της. / Τα κλεισιμάτά του. / Τους τεράστιους ιστούς της. / Την ηττοπάθειά του. / Τους θυμούς της. / Την ενθρονοφobia του. / Την κινδυνολογία της.

Όπως έλεγε κι ο Φίλιπ Λάρκιν, «They fuck you up, your mum and dad». Ο Μαγκκλίνης όμως δεν σταματά εκεί. Δένει στο τέλος την ιστορική με την προσωπική του μοίρα.

Αντός ο προσωπικός Παγκόσμιος Ατλας των νεφών μου / ο δικός μου εμφύλιος / ολόγραμμα ενός άδρατου σύμπαντος

Ο δικός του, εσωτερικός εμφύλιος. Η κληρονομημένη δυστυχία. Πάλι ο Λάρκιν: Man hands on misery to man. Το παρελθόν και το παρόν μπλεγμένα «σαν μια πλεξούδα έντερα σφραγμένου ζώου».

Η αστρονομία νομιμοποιεί τη λογοτεχνική συμπλοκή του παρόντος με το παρελθόν. Το φως πολλών άστρων ταξιδεύει ως εμάς αφ' ότου τα άστρα αυτά έχουν οβήσει. Οποιος κοιτάει αυτό το φως, βλέπει το παρελθόν τώρα. Αντιστοίχως, όποιος κοιτάει τους νεκρούς του, πίσω από τη νεκρική τους μάσκα δεν βλέπει μόνο όσα έγιναν, αλλά και όσα έγινε ο ίδιος. Τα νεκρά σώματα ακτινοβολούν.

Αν υπάρχει αλήθεια στο τέλος αυτής της εις βάθος πτήσης δεν είναι η αλήθεια των γεγονότων. Είναι η ιστορία όχι ενός, αλλά όλων των εσωτερικών εμφυλίων. Των αναίμακτων σφαγών, που συνεχίστηκαν ανειρήνευτες, όταν έξω είχαν ησυχάσει όλα.

Το *Είμαι όσα έχω ξεχάσει* είναι, όντως, ένα «χρήσιμο» βιβλίο για τον εμφύλιο, κι ας μοιάζει με αναψηλάφηση ενός οικογενειακού δράματος. Οποιος ζει βαθιά ένα δράμα, το ζει για όλους. ■